

obrazovanja elite te raspravlja mogući plemićki status pojedinih građana, a priložena mu je tabela o podrijetlu, potencijalnom plemićkom statusu i zanimanju 94 gradečka suca. Makar je knjiga prvenstveno posvećena članovima gradečkog magistrata, autor je sliku o eliti nadopunio prikazujući ukratko i druge predstavnike elite u gradu (203-214), to jest pripadnike plemićko-vojne elite, osobe u službi grofova Celjskih, predstavnike crkvene elite te žene, odnosno građanke Gradeca, naročito s obzirom na to što su one, unatoč činjenici da nisu sudjelovale u radu gradske uprave, s muškarcima bile izjednačene u imovinskim pravima, gospodarskim aktivnostima i sudjelovanju u parničanju. Štoviše, ženidbenim vezama su pomagale svojim muževima u uspješnoj karijeri.

Nakon zaključnih riječi u kojima sažima prikazana istraživanja, knjiga sadrži još dva opsežna priloga: prozopografske podatke za sva 94 gradečka suca, pri čemu su tekstovi za pojedine od njih različite duljine (227-338), te cjeloviti sastav magistrata zagrebačkog Gradeca od 1377. do 1525., tj. popis osoba koje se spominju s naslovima *iudex*, *iuratus* i *consiliarius*, s oznakama kojoj jezičnoj skupini pripadaju i u kojem se izvoru mogu pronaći.

Sabine Florence Fabijanec

Tonija Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevnica obrtnika u 14. i 15. stoljeću*, Hrvatski institut za povijest – Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, Zagreb – Split 2018., 329.str.

U izdanju Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu i Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, objavljena je odlična studija o svakodnevnom životu srednjovjekovnih splitskih obrtnika koju je na temelju izvornog arhivskog gradiva pripremila dr. sc. Tonija Andrić. Sama knjiga je nastala iz njezinog doktorskog rada, a riječ je o vrhunskom izdanju opremljenom detaljnim uređivačkim aparatom. Knjiga je podijeljena na šest poglavlja, a na kraju se nalaze *Zaključak* (271-274), *Summary* (275-277), *Neobjavljeni izvori* (279), *Objavljeni izvori* (280), *Literatura* (281-303), *Popis priloga* (304-305), *Kazalo osobnih imena* (306-319), *Kazalo geografskih pojmova* (320-323) i *Autorsko kazalo* (324-328), završno s *Bilješkom o autorici* (329). Potrebno je navesti kako nam je autorica u knjizi donijela čak 11 dijagrama, 16 tablica, te sedam slika u svrhu bolje i preglednije percepcije studije. Recenzenti izdanja su poznata medievistica, istraživačica i vrhunska profesorica Irena Benyovsky Latin, te Tomislav Popić, a kazala je izradila Jasminka Maljković Radić.

U *Predgovoru* (1) autorica nas upoznaje sa činjenicom kako je knjiga nastala kao rezultat višegodišnjeg rada u arhivima i proučavanja dokumenata koji se odnose na privatni život i poslovne djelatnosti obrtnika u srednjovjekovnom Splitu.

Uvod (3-4) nas upoznaje sa samom koncepcijom studije te se autorica osvrće na uzajamnost i izravnu povezanost društvenog i ekonomskog razvoja, ističući kao cilj istraživanje socijalnog oblikovanja i staleškog izdvajanja te ekonomske aktivnosti i svakodnevnog života splitskih pučana u razdoblju 13. i 14. stoljeća. Potrebno je navesti kako je Tonija Andrić, uz korištenje recentne znanstvene literature i objavljenih izvora, primarno koristila notarske spise bilježnika Ivana pok. Čoue i Albertola Bassanege za 14. stoljeće te Dominika de Manfredis za 15. stoljeće.

Urbanizam srednjovjekovnog Splita (5-17) je naslov svojevrsnog uvodnog poglavlja u studiju, u kojem nas autorica svježe, precizno i inventivno upoznaje s posebnostima splitske komune od ranog srednjovjekovnog razdoblja do kraja 14. stoljeća koristeći prvorazredne povijesne izvore uz korištenje radova najboljih hrvatskih povjesničara, povjesničara umjetnosti i arheologa. Vješto koristeći gradivo, Tonija Andrić analizirala je kroz dva potpoglavlja teme *Urbanistička slika Splita u 14. i 15. st.* (6-12) te *Ekonomska topografija grada* (13-17), u kojima je ubicirala prostore komune u kojima su živjeli i najviše se kretali pripadnici obrtničkog sloja.

U poglavlju naslovljenom *Društvena struktura srednjovjekovnog Splita* (19-83), autorica na samom početku navodi kako Grad ne čini samo prostor nego prvenstveno ljudi, odnosno da gradsku zajednicu treba promatrati i vertikalno, te je u ovom poglavlju kao i u samoj knjizi naglasak na socijalnim skupinama nižeg ranga, njihovim imovinskim dosezima, te opsegu društvenog djelovanja i njihova međusobnog odnosa.

Ekonomska djelatnost splitskih obrtnika u 14. i 15. st. (85-149) je naslov poglavlja u kojem autorica, na pregledan način promatra sloj splitskih obrtnika, odnosno njihov utjecaj na cjelokupni ekonomski sustav Splita. U odvojenim potpoglavljima Tonija Andrić je detaljno analizirala agrarnu privredu, posebno se osvrćući na zemljoposjede splitskih obrtnika, njihove akvizicije, zakupe i načine održavanja. Autorica se, nadalje, osvrnula i na obrtnički udio u stočarstvu, s posebnim naglaskom na vlasništvo nad stokom, opskrbu mesom te, ne manje važnim, stočarskim proizvodima potrebnim za obrtnu proizvodnju. Nadalje, Tonija Andrić je prikazala i aktivnosti obrtničkog sloja u srednjovjekovnoj trgovini, pomorstvu i brodogradnji splitske komune.

U poglavlju naslovljenom *Splitski obrtnici u 14. i 15. stoljeću* (151-202), autorica je vrlo analitički i precizno predstavila splitske obrtnike kao iznimno važnu pokretačku snagu splitske komune. Kao što sama autorica navodi, obrti su uz agrarnu privredu, trgovinu i brodogradnju, jedina privredna grana koja može namiriti lokalnu potražnju za robom široke potrošnje. Navodeći kako je sloj obrtnika jedna od temeljnih sastavnica srednjovjekovnog društva, autorica je najprije analizirala vrste zanata koje je ubicirala u izvorima koje je proučavala. Tako, Tonija Andrić navodi i analizira drvodjeljsku, građevinarsku, kožarsku, metalsku i tekstilnu struku. Poseban naglasak autorica je stavila i na umjetnički obrt, posebno analizirajući zlatarstvo, drvorezbarstvo i slikarstvo. Nadalje, Tonija Andrić je prikazala organizaciju obrtničke proizvodnje s posebnim naglaskom na djelovanje obrtnih bratovština. Jednako važan segment u proučavanju obrtničke proizvodnje u komunalnom društvu, čini i školovanje obrtničkih naučnika. Tako je autorica pregledno analizirala obveze naučnika i majstora, dob i podrijetlo naučnika, duljinu njihova naukovanja, naknade za rad u vrijeme naukovanja. Potrebno je navesti kako se u tom poglavlju autorica osvrnula i na pomoćnu radnu snagu koju su uz kolege majstore i mlade naučnike, obrtnici zapošljavali ovisno o opsegu posla.

Posljednje poglavlje, naslovljeno *Svakodnevnica splitskih obrtnika u 14. i 15. st.* (203-270), donosi nam pregršt novih spoznaja o svakodnevnom životu kasnosrednjovjekovnog splitskog stanovništva koje je autorica predstavila koristeći se ranije spomenutim bilježničkim fondovima i relevantnom literaturom. Na početku tog poglavlja, Tonija Andrić nam daje preglednu analizu obitelji, točnije, samog braka i bračnih odnosa i djece te rodbinskih veza. Nadalje, autorica je vrlo pregledno analizirala kulturu stanovanja obrtničkog sloja gdje se najprije referirala na smještaj kuća u kojima su živjeli, ali i njihov vanjski i unutarnji izgled. Jednako precizno autorica se pozabavila i odijevanjem u navedenom razdoblju s naglaskom na vrste odjeće i obuće te nakit i ukrase koje je stanovništvo posjedovalo. To dosta opsežno i precizno

zno poglavlje autorica završava s potpoglavljem u kojem predstavlja onodobnu prehranu. Uz samu analizu srednjovjekovne percepcije hrane, Tonija Andrić je podjednako lijepo analizirala i načine pripreme hrane i pića te posuđe i pribor za jelo.

Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevica obrtnika u 14. i 15. stoljeću autorice Tonije Andrić izvrsna je knjiga nastala kao plod višegodišnjeg rada na bilježničkoj građi pod mentorstvom Irene Benyovsky Latin. Metodološki precizna i pregledna, ova knjiga, uz nezaobilaznu vrijednost za znanstvenu publiku možda predstavlja i prvi veliki sveučilišni udžbenik za povijest svakodnevice urbanih nižih slojeva, čije će korištenje svakako znatno unaprijediti i obogatiti studentske poglede na proučavanje povijesti.

Goran Budeč

Emir O. Filipović, *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386–1463)*, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2019., 556 str.

Knjiga dr. sc. Emira O. Filipovića, *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386–1463)*, predstavlja djelomično dopunjenu doktorsku disertaciju koja je obranjena na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 2014. Akademsko polazište obrane, prošavši kroz plodnu diskusiju, uspješno je izvršeno, izrečene su pohvale i preporuke za objavljivanje. Meritorna procjena je bila jednoglasna da delegirani tematski okvir i njegova realizacija predstavljaju hvalevrijedan rezultat, zavidnu elaboraciju, dobru znanstvenu osnovu i u konačnici, predviđalo se da će uspješno popuniti prazninu pred kojom dugo vremena stoji historiografija.

Tematski okvir osjetljivih i kompleksnih međususedskih odnosa u bosansko-osmanskom primjeru već u startu podrazumijeva dugotrajniju istraživačku analizu, pokretanje šireg mehanizma izvorne podloge i slojevitih naslaga historiografskih postavki kojima se ideologija gradila, branila, naslađivala i poigravala od 19. stoljeća do danas. U tom tematskom pravcu prizor raznolikih ćirilicnih, latinskih i talijanskih vrela je obujan, ali postaje dodatno otežan kada progovara samo iskričavim fragmentima i zahtijeva dodatnu pažnju koju rijetki istraživači imaju. Manjak relevantnih narativnih vrela ostavlja malo manevarskog prostora za rekonstrukciju teme. Takvom polazištu Emir O. Filipović suprotstavio je akribičnost i strpljivost ispravno se nadajući, a prikazanim i uspijevajući izvući maksimum iz prikupljene građe i ogromne literature. Da bi započeo raspravu autor se našao pred dvostrukim zadacima upoznavanja suštine i temeljnih značajki povijesti dvije zemlje, a kada ih je otvorio shvatio je da se nalazi u velikom središtu, odnosno, da je povijest bosansko-osmanskih odnosa zapravo povijest odnosa ondašnjih političkih sila kojima se čitava kršćanska Europa predstavljala, s jedne i Osmansko Carstvo u narastanju, s druge strane. To saznanje, kojim se dobivena tema, kao mikro-odnos u zadatku pretvorio u praćenje općih kretanja, zahtijevalo je širenje polaznih osnova i konceptualizaciju promatranja konteksta bosanske povijesti i domena bosanskog učinka u širim okvirima, posebno u ogledalu onih prostora koji su prolazili istu sudbinu kao i Bosna. Ogroman je to posao koji autora nije uplašio. Autor je u tom pravcu imao ispravnu znanstvenu orijentaciju, jasnu viziju i dovoljno snage da predoči sintetski okvir kojim je teška domaća zadaća uspješno postavljena. Na mjestu na kojem je odredio konkretne ciljeve u bosansko-osmanskim odnosima opredijelio se za definiranje vojnopolitičkog segmenta kojim se predstavila i suština tadašnjih odnosa Europe s Osmanskim Carstvom.